

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ปัญหาและความสำคัญของปัญหา

ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา ระบบเศรษฐกิจของไทยได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว และได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตไปค่อนข้างมาก กล่าวคือ สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศเบื้องต้น (GDP) ภาคเกษตรได้ลดลงจากร้อยละ 25.08 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) เหลือร้อยละ 10.91 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2538) ส่วนสัดส่วนผลผลิตในภาคอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 21.92 เป็นร้อยละ 30.41 ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน นอกจากนี้อัตราการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมมีมากกว่าในภาคเกษตร โดยในภาคเกษตรมีอัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์ในประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ร้อยละ 5.24 และมีแนวโน้มการขยายตัวที่ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 4.58 และประมาณร้อยละ 2.51 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 และ 7 ตามลำดับ ขณะที่ภาคนอกการเกษตรซึ่งรวมถึงภาคอุตสาหกรรมและบริการ มีอัตราการขยายตัวของผลผลิตเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7.04 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 เป็นร้อยละ 12.61 และประมาณร้อยละ 9.18 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 และ 7 ตามลำดับ¹ (ดังแสดงในตารางที่ 1.1 และ 1.2) ขณะเดียวกันสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรต่อสินค้าส่งออกรวมได้มีแนวโน้มลดลงเช่นกัน กล่าวคือ ได้ลดลงจากร้อยละ 74.5 ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 เป็นร้อยละ 32.14 ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ข้อมูลดังกล่าวจึงนำไปสู่แนวคิดหรือความเชื่อว่าภาคเกษตรกำลังลดบทบาทความสำคัญลง ในขณะที่อุตสาหกรรมอื่นได้ทวีความสำคัญมากขึ้นเพราะ สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของภาคนอกเกษตรได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 74.92 เป็นร้อยละ 89.09 ในระยะเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นข้อบ่งชี้อย่างหนึ่งได้ว่า ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม²

¹ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, "แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)," 2539, หน้า 3-4

² กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, "การเกษตรไทยกับยุคโลกาภิวัตน์," เอกสารประกอบการสัมมนาการวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย สภาพการณ์ปี 2537 และแนวโน้มปี 2538 19 มกราคม 2538, หน้า 7-8

จากค่าสัดส่วนของผลผลิตทางการเกษตรและการส่งออกของสินค้าเกษตรที่ลดลงรวมถึงอัตราการขยายตัวในการผลิตและการส่งออกที่มีแนวโน้มลดลงนั้น สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่มีต่อโครงสร้างการผลิตและการส่งออกสินค้าเกษตรของไทย ซึ่งมีผลทำให้การพัฒนาการเกษตรไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร อุปสรรคที่สำคัญของการผลิตสินค้าเกษตร พอสรุปได้ว่ามี 4 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่งคือปัจจัยทุนซึ่งได้แก่ เครื่องมือเครื่องจักร ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ล้วนแต่มีราคาแพงเมื่อเทียบกับราคาผลผลิต และต้องพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศ นอกจากนี้อัตราดอกเบี้ยสินเชื่อเพื่อการเกษตรยังคงมีอัตราที่ค่อนข้างสูงและเกษตรกรรายย่อยไม่สามารถหาหลักทรัพย์มาค้ำประกันเพื่อขอสินเชื่อจากธนาคารได้ ประการที่สอง ปัจจัยด้านแรงงาน เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและการบริการได้มีการขยายตัวสูงขึ้น จึงมีผลทำให้โครงสร้างของแรงงานเปลี่ยนแปลงไป คือแนวโน้มประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรจะลดลงเรื่อยๆ โดยโยกย้ายไปสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น เกิดการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรในบางฤดูกาล หากเราพิจารณาถึงผลิตภาพของแรงงานภาคการเกษตร (productivity) พบว่ามีอัตราสูงขึ้น กล่าวคือ มูลค่าผลิตภาพของแรงงานภาคเกษตรต่อคนต่อปีเฉลี่ยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 เท่ากับ 4,765 บาท เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนเท่ากับ 13,923 บาทในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6³ แต่เมื่อคิดเป็นอัตราเปรียบเทียบกับผลิตภาพนอกภาคเกษตรแล้ว ยังคงมีความแตกต่างกันอยู่ค่อนข้างมาก สำหรับปัญหาที่มีต่อโครงสร้างการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญประการที่สามคือ ปัญหาทางด้านเทคโนโลยี ประสิทธิภาพในการผลิตยังต่ำ ปริมาณและคุณภาพของสินค้าเกษตร ยังไม่ได้มาตรฐานตามความต้องการของอุตสาหกรรมการเกษตรที่ต้องใช้ในการผลิตขั้นต่อไป อีกทั้งยังขาดเทคโนโลยีการแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูงขึ้น ปัญหาเทคโนโลยีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือการเน้นใช้สัดส่วนปัจจัยการผลิตที่ยังไม่เหมาะสมและประการที่สี่ ได้แก่ กลุ่มปัญหาอื่น ๆ ที่มีผลทางลบต่อการพัฒนาการเกษตร เช่น ทัศนคติที่มีต่ออาชีพการเกษตร การที่รายได้จากการเป็นเกษตรกรไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ความไม่แน่นอนของราคาสินค้าเกษตร ความไม่เข้มแข็งขององค์กรเพื่อเกษตรกร รวมทั้งการขาดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและข่าวสารเพื่อเกษตรกร เป็นต้น

สำหรับปัญหาทางด้าน การส่งออกสินค้าเกษตร ได้แก่ คุณภาพของสินค้า ความสามารถในการแข่งขันกับประเทศคู่แข่งนั้นคือความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (comparative advantage) ของสินค้าเกษตรไทย ซึ่งย่อมจะได้รับผลกระทบของแกตต์จากการเปิดตลาดการค้าเสรีการเกษตรอันจะเป็นผลทำให้สินค้าเกษตรบางรายการมีความเสียเปรียบในด้านการผลิตและส่งออกเพราะมีต้นทุนที่สูงกว่าคู่แข่ง

³ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, "แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)," หน้า 7

ปัญหาทางด้านโครงสร้างการผลิตและการส่งออกสินค้าเกษตรจึงเป็นปัญหาที่สำคัญที่จะต้องนำมาวิเคราะห์เพื่อแก้ไขต่อไปให้ตรงกับปัญหา และถึงแม้ว่าภาคการเกษตรจะมีสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ในประเทศที่ลดลงอีกทั้งแนวโน้มของสัดส่วนในการส่งออกลดลงเมื่อเทียบกับภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตรก็ยังคงมีความสำคัญต่อคนไทยทั้งประเทศ ทั้งนี้เพราะการเจริญเติบโตของสาขาการผลิตอื่นไม่ว่าอุตสาหกรรม การบริการหรืออื่นๆ ก็ล้วนแล้วแต่จะต้องอาศัยพื้นฐานมาจากภาคการเกษตรเพื่อเป็นแหล่งอาหารและวัตถุดิบสำหรับการผลิตขั้นต่อไป ส่งผลให้เกิดความเชื่อมโยงในการผลิตระหว่างสาขาการผลิตต่างๆ นอกจากนี้ภาคการเกษตรยังคงเป็นภาคการผลิตที่มีการจ้างงานสูงที่สุด กล่าวคือประชากรส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือมีการว่าจ้างงานในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

การศึกษาครั้งนี้มุ่งประเด็นที่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตการเกษตร โดยให้ความสำคัญกับสินค้าการเกษตรที่มีแนวโน้มการผลิตและส่งออกขยายตัวสูง ตลอดจนวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างกันของสาขาการผลิตการเกษตรที่สามารถจะส่งเสริมให้มีการผลิตเพิ่มขึ้นได้ นอกจากนี้ยังทำการศึกษาและวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์ของสินค้าเกษตรในแต่ละสาขาการผลิตต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนและปรับปรุงการผลิตให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดด้วย

ตารางที่ 1.1 สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของสาขาการผลิตต่างๆ ในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 - 7 ในราคาคงที่ปี 2531

(หน่วย : ร้อยละ)

สาขาการผลิต	แผนพัฒนา3	แผนพัฒนา4	แผนพัฒนา5	แผนพัฒนา6	แผนพัฒนา7 (ปี2535-2538)
1. ภาคเกษตร	25.08	21.39	19.01	14.88	10.91
2. นอกภาคเกษตร	<u>74.92</u>	<u>78.61</u>	<u>80.99</u>	<u>85.12</u>	<u>89.09</u>
2.1 อุตสาหกรรม	21.92	23.72	23.24	26.98	30.41
2.1.1 อุตสาหกรรมเกษตร	12.94	14.03	13.86	14.77	13.34
2.1.2 อุตสาหกรรมอื่นๆ	<u>8.98</u>	<u>9.69</u>	<u>9.38</u>	<u>12.21</u>	17.07
2.2 อื่นๆ	<u>53.00</u>	<u>54.89</u>	<u>57.75</u>	<u>58.14</u>	<u>58.68</u>
ผลผลิตรวมในประเทศ (GDP)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ 1.2 อัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของสาขาการผลิตต่าง ๆ ในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 - 7

(หน่วย : ร้อยละ)

สาขาการผลิต	แผนพัฒนาฯ 3	แผนพัฒนาฯ 4	แผนพัฒนาฯ 5	แผนพัฒนาฯ 6	แผนพัฒนาฯ 7
ภาคการเกษตร	5.24	4.15	3.69	4.58	2.51
นอกภาค เกษตร	7.04	6.91	5.73	12.61	9.18
ผลผลิตรวมใน ประเทศ (GDP)	6.62	6.33	5.34	11.38	8.50

ที่มา : แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของสาขาการผลิตการเกษตรที่สำคัญ และวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดการขยายตัวของผลผลิต ตลอดจนความเชื่อมโยงกันระหว่างกันของสาขาการผลิตการเกษตร
2. เพื่อวิเคราะห์ผลจากการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์ขั้นสุดท้ายที่มีต่อการขยายตัวของผลผลิตในสาขาการผลิตการเกษตรที่สำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 รวมถึงผลกระทบที่มีต่อรายได้จากการจ้างงาน และมูลค่าเพิ่ม
3. เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาการเกษตรต่อไป

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของสาขาการผลิตต่างๆ โดยอาศัยข้อมูลจากตารางบัญชีการผลิตและผลผลิตปี 2518 ปี 2523 ปี 2528 และ ปี 2533 ณ ราคาผู้ผลิต (producer's price) ซึ่งเป็นราคาที่ไม่ได้รวมส่วนเหลือมทางการค้าและค่าขนส่งไว้ โดยปี 2518 และปี 2528 เป็นตารางชนิดสมบูรณ์แบบ (comprehensive) มีขนาด 180 คูณ 180 สาขาการผลิต ส่วนปี 2523 นั้นเป็นการจัดทำโดยวิธีรวบรัด (short-cut method) คือมีการปรับปรุงข้อมูลจากปี 2518 ให้ทันสมัยขึ้น สำหรับตารางปี 2533 เป็นแบบกึ่งสมบูรณ์แบบ (semi-comprehensive) และเป็นตารางบัญชีการผลิตและผลผลิตที่ได้มีการปรับปรุงให้ครอบคลุมการผลิตสินค้าใหม่ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2. ทำการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตและส่งออกของสาขาการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรที่สำคัญ โดยจัดแบ่งสาขาการผลิตจาก 180 สาขา (ข้อมูลตารางบัญชีการผลิตและผลผลิตเดิม) เป็น 60 สาขา กล่าวคือมีการรวมสาขาการผลิตที่ไม่ใช่ภาคการเกษตร อันได้แก่ ภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการและอื่นๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นหมวดหมู่ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถทำการวิเคราะห์สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรได้อย่างละเอียดและชัดเจนมากขึ้น

3. สาขาการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรที่สำคัญได้แก่ ข้าวสาร ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ยางแผ่นดิบรมควัน ผักผลไม้กระป๋องและแปรรูป อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป และน้ำตาล

1.4 นิยามศัพท์

1. โครงสร้างการผลิต หมายถึง สาขาการผลิตต่างๆ ที่มีการผลิตและพึงพาบัญชีการผลิตซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ โดยมีหลักเกณฑ์ในการจำแนกสาขาการผลิตดังที่กำหนดไว้ในตารางบัญชีการผลิตและผลผลิต

2. โครงสร้างการส่งออก หมายถึง สาขาการผลิตต่างๆ ที่ผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก โดยมีการจำแนกสาขาการผลิตดังกล่าวตามที่กำหนดไว้ในตารางบัญชีการผลิตและผลผลิต

3. สาขาการผลิต หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เหมือนกัน โดยในการจำแนกสาขาการผลิตนั้นได้ยึดตามการจัดประเภทมาตรฐานอุตสาหกรรมของประเทศไทย (Thailand Standard Industrial Classification ,TSIC)

4. นิยามรายสาขาการผลิตที่ใช้ในการวิเคราะห์ 60 สาขาแสดงไว้ในภาคผนวก ก ซึ่งแต่ละสาขาการผลิตจะครอบคลุมรายการสินค้ามากกว่า 1 รายการขึ้นไป เช่น รหัสสาขาการผลิต 01 หมายถึง สาขาการผลิตการผลิตข้าวเปลือก ซึ่งประกอบด้วยข้าวเจ้า ข้าวเหนียว และผลพลอยได้ เช่น ฟางข้าว เป็นต้น รหัสสาขาการผลิต 36 หมายถึงสาขาการผลิตข้าวสาร ประกอบด้วยประกอบการสีข้าว การขัดข้าว ข้าวเน็ง ราช้าว แกลบ เป็นต้น

* ผักผลไม้กระป๋องและแปรรูป หมายถึง การทำผักและผลไม้กระป๋อง การเก็บรักษาผักและผลไม้ได้แก่ ผลไม้แช่แข็ง ผลไม้ตากแห้ง ผลไม้ดอง น้ำผลไม้บรรจุขวด แยม เยลลี่ และการเก็บรักษาผักและผลไม้อื่น ๆ

** อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป หมายถึง อาหารทะเลกระป๋อง อาหารทะเลแช่แข็งและการเก็บรักษาอาหารทะเลอื่น ๆ ประกอบด้วย ปลา กุ้ง ปู หอย และอาหารทะเลอื่น ๆ

1.5 วรรณกรรมปริทัศน์

ชนะ ฉันทะมงคล⁴ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์โครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตรและวางแผนการผลิตพืชเศรษฐกิจสำคัญของประเทศไทย” โดยใช้ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตปี 2514 โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ในการใช้ปัจจัยและผลผลิตของสาขาเกษตรกับสาขาเศรษฐกิจอื่นๆ โดยแสดงโครงสร้างปัจจัยการผลิต โครงสร้างการกระจายของผลผลิต ลักษณะการผลิตและแนวโน้มราคาของพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ 9 สาขา 2) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในการวางแผนการผลิตในสาขาเกษตรให้สอดคล้องกับอุปสงค์ขั้นสุดท้ายที่คาดว่าจะเปลี่ยนไปเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2524) โดยเปรียบเทียบให้เห็นผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อความต้องการสินค้าขั้นสุดท้ายเปลี่ยนแปลงไป 5 อัตราคือ ร้อยละ 7.0 ร้อยละ 6.5 ร้อยละ 6.0 ร้อยละ 5.5 และร้อยละ 5.0 ทั้งนี้เมื่อได้มูลค่าผลผลิตทั้งหมดของสาขาการผลิตต่างๆ 75 สาขาแล้ว ก็จะพิจารณาเฉพาะสาขาการเกษตร โดยทำการศึกษาว่า เมื่ออุปสงค์ขั้นสุดท้ายเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละต่างๆ จะต้องมีการใช้ปัจจัยขั้นกลางและปัจจัยขั้นต้นเป็นจำนวนเท่าไร โดยพิจารณาจากโครงสร้างปัจจัยการผลิตและโครงสร้างการกระจายของผลผลิต ในปี พ.ศ.2524 และ 3) เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและวางแผนเศรษฐกิจการเกษตรต่อไป

การศึกษาดังนี้พบว่า ความสัมพันธ์ในการใช้ปัจจัยการผลิตจากโครงสร้างปัจจัยการผลิตของสาขาการเกษตรในประเทศไทย 9 สาขา ปัจจัยขั้นต้นมีความสำคัญมากที่สุด อันประกอบด้วย ค่าจ้างแรงงาน ภาษีทางอ้อม ค่าเสื่อมราคา ค่าไรและมูลค่าเพิ่มอื่นๆ โดยเฉพาะการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจนั้น ต้องใช้ปัจจัยขั้นต้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 80 ของมูลค่าปัจจัยการผลิตทั้งหมด ยกเว้นเพียงปศุสัตว์เท่านั้นที่ใช้เพียงร้อยละ 22.07 สำหรับปัจจัยในการผลิตขั้นกลางคือ ค่าปุ๋ยและยาฆ่าแมลงยังเป็นปัจจัยใหม่ที่ใช้น้อยมากโดยเฉลี่ยใช้เพียงร้อยละ 1-3 ของมูลค่าปัจจัยการผลิตทั้งหมดเท่านั้น และการวางแผนการผลิตพืชเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับอุปสงค์ขั้นสุดท้ายที่คาดว่าจะเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 7.0 เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2524) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวผลผลิตของทั้ง 9 สาขาได้แก่ ข้าว พืชเส้นใย พืชที่ใช้กับอุตสาหกรรมอื่น อ้อย ข้าวโพด ผลไม้ผักและพืชไร่อื่นๆ มะพร้าวและปาล์ม ยางพารา และปศุสัตว์กับผลิตภัณฑ์จากสัตว์ต้องมีค่าเท่ากับ 19,039.25 3,115.2 3,929.28

⁴ ชนะ ฉันทะมงคล, “การวิเคราะห์โครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตรและวางแผนการผลิตพืชเศรษฐกิจสำคัญของประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521.

2,450.69 3,176.31 25,154.0 700.84 3,137.96 และ 18,150.30 ล้านบาท ตามลำดับ

พลทรัพย์ สีนะนิธิกุล⁵ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การเลือกสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย” จากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตปี 2518 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเลือกสาขาการผลิตที่มีผลกระทบต่อเนื่องสูงในทางเศรษฐกิจ โดยใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณา 3 ตัวแปรด้วยกันคือ ผลกระทบต่อเนื่องด้านการจ้างงาน รายได้หรือมูลค่าเพิ่มและการใช้หรือประหยัดเงินตราต่างประเทศสุทธิ เพื่อวิเคราะห์ผลรวมของทั้ง 3 ตัวแปรซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ผลกระทบต่อเนื่องด้านหน้าและด้านหลัง ทั้งนี้การวิเคราะห์ได้อาศัยหลักทฤษฎีของ Hirschman เกี่ยวกับกลยุทธของการพัฒนาแบบความจำเริญไม่สมดุล (unbalanced growth) โดยเลือกกลยุทธการพัฒนาเฉพาะอุตสาหกรรมที่สำคัญๆ ที่มีผลกระทบต่อเนื่องสูง อีกทั้งยังต้องมีค่าสัมประสิทธิ์ของการกระจาย (coefficient of variation) ต่ำด้วย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า สาขาการผลิตที่มีผลกระทบต่อเนื่องด้านหน้าและด้านหลังที่มีค่าสูงทั้ง 3 ตัวแปร ได้แก่ กิจการขายส่งขายปลีก กิจการโรงแรมภัตตาคารและไนท์คลับ โรงสีข้าว โรงฆ่าสัตว์ ฉะนั้นอุตสาหกรรมเหล่านี้จึงจัดว่าเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญ (key industries) การศึกษาครั้งนี้ยังชี้ให้เห็นอีกว่า การส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาลที่ผ่านมา ไม่มีการกำหนดประเภทกิจการที่จะส่งเสริมให้ชัดเจนและยังขาดความเกี่ยวข้องของกิจการ ฉะนั้นรัฐบาลควรมีมาตรการสนับสนุนการให้สิทธิประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนและให้ความช่วยเหลือต่างๆ กับอุตสาหกรรมที่มีผลกระทบต่อเนื่องสูงเหล่านี้

อาคม เดิมพิทยาไพสิฐ⁶ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยกำหนดการขยายตัวทางเศรษฐกิจระหว่างปี 2518-2533” โดยวิเคราะห์จากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตเพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจและปัจจัยที่กำหนดอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า 1) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของไทยได้เปลี่ยนเป็นภาคอุตสาหกรรมนำภาคเกษตรกล่าวคือ ภาคเกษตรได้ลดความสำคัญลงจากสัดส่วนร้อยละ 25 ในปี 2518 เป็นร้อยละ 13.6 ในปี 2533 ส่วนภาคอุตสาหกรรมมีความสำคัญเพิ่มขึ้นจากสัดส่วนร้อยละ 20 เป็นร้อยละ 27.8 ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน สำหรับโครงสร้างการส่งออกมีความสำคัญมากขึ้น โดยสัดส่วนการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 58 ในปี 2518 เป็นร้อยละ 74.2 ในปี 2533 ซึ่งอุตสาหกรรมสำคัญ ได้แก่ อุตสาหกรรมเบาคือสิ่งทอ

⁵ พลทรัพย์ สีนะนิธิกุล, “การเลือกสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

⁶ อาคม เดิมพิทยาไพสิฐ, “ปัจจัยกำหนดการขยายตัวทางเศรษฐกิจระหว่างปี 2518-2533,” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 21 กรกฎาคม 2538.

และอาหาร และอุตสาหกรรมหนักคือผลิตภัณฑ์โลหะและเครื่องจักร 2) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุปสงค์ขั้นสุดท้ายในการลงทุนและการส่งออกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นส่วนการบริโภคลดลง 3) ระบบเศรษฐกิจไทยพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้นโดยมีอัตราการนำเข้าวัตถุดิบเพิ่มขึ้นทุกสาขาการผลิตจากร้อยละ 7.3 ในปี 2518 เป็นร้อยละ 15.5 ในปี 2533 ทำให้รายสุทธิเฉลี่ยจากการส่งออกลดลงทุกสาขาการผลิตจากร้อยละ 88.1 ในปี 2518 เป็นร้อยละ 70.3 ในปี 2533 4) อุตสาหกรรมภายในประเทศมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นกล่าวคือ อุตสาหกรรมต้นน้ำ (upstream industry) และอุตสาหกรรมที่รับช่วงการผลิตต่อ (supporting industry) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์ปัจจัยการผลิตรวมของทุกสาขาการผลิตโดยเฉลี่ยได้เพิ่มขึ้นตลอดเวลา จากร้อยละ 44.0 ในปี 2518 เป็นร้อยละ 52.0 ในปี 2533

ปัจจัยกำหนดอัตราเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นมีแหล่งที่มาจากอุปสงค์ขั้นสุดท้ายและการส่งออกเป็นปัจจัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อส่งออกและเพื่อการบริโภคภายในประเทศมีส่วนสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม ในขณะที่ผลของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีมีความสำคัญลดลงในช่วงปี 2533 โดยที่เทคโนโลยีในแนวคิดของตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ราคาวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตขั้นกลาง อัตราการเพิ่มของการสะสมทุน ความเชื่อมโยงระหว่างอุตสาหกรรมและการประหยัดจากขนาดการผลิต โดยราคาวัตถุดิบหรือปัจจัยขั้นกลาง จะมีผลต่อการเลือกใช้วัตถุดิบชนิดต่างๆ เช่น สาขาการผลิตอาหารสัตว์ที่เลือกใช้วัตถุดิบระหว่างปลาป่น กากถั่วเหลือง ข้าวโพด และอื่นๆ อัตราการเพิ่มของการสะสมทุน โดยมีการนำเอาเครื่องมือเครื่องจักรมาทดแทนแรงงานในกระบวนการผลิตของภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ ซึ่งโดยรวมแล้วจะมีผลกระทบต่อสัดส่วนต้นทุนวัตถุดิบและต้นทุนปัจจัยการผลิตขั้นต้น หรือมูลค่าเพิ่มที่ประกอบด้วย ค่าตอบแทนแรงงาน ส่วนเกินผู้ประกอบการ ค่าเสื่อมราคาและภาษีทางอ้อม สำหรับความเชื่อมโยงระหว่างอุตสาหกรรมโดยจะมีการแบ่งงานกันตามความถนัดคือ มีการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่อง และมีการรับช่วงการผลิต การแบ่งขนาดของอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่ให้เล็กลง จะก่อให้เกิดการซื้อขายปัจจัยการผลิตระหว่างกันมากขึ้น ด้วยสาเหตุนี้จึงมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสัมประสิทธิ์ปัจจัยการผลิตได้ ส่วนการประหยัดจากขนาดการผลิต (economies of scale) ซึ่งเน้นในกรณีของอุตสาหกรรมที่มีขนาดกำลังการผลิตที่แตกต่างกัน และถ้าหากอุตสาหกรรมมีการรวมตัวแนวตั้งสูง (vertical integration) แล้ว ย่อมมีการประหยัดการใช้วัตถุดิบมากกว่าอุตสาหกรรมที่รวมตัวแนวราบ (horizontal integration)

กล่าวโดยสรุป ขณะ ฉันทะมงคล ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์จากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตปี 2514 ซึ่งเป็นตารางที่ยังไม่ได้มีการเผยแพร่อย่างเป็นทางการ และยังอยู่ใน

ระหว่างการจัดสร้างตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตให้มีความสมบูรณ์ ในการวางแผนการผลิต พืชเศรษฐกิจ 9 สาขา ได้ประมาณการว่า อุปสงค์ขั้นสุดท้ายที่คาดว่าจะเปลี่ยนไปในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 เท่ากับร้อยละ 7 ทั้งนี้เป็นอุปสงค์รวมที่ไม่ได้แยกอัตราการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์ในแต่ละรายสาขาการผลิตที่ใช้วิเคราะห์ ทั้งนี้จะทำให้มูลค่าผลผลิตที่คำนวณอาจไม่สอดคล้องกับอุปสงค์รวมได้ และในการวิเคราะห์โครงสร้างปัจจัยการผลิตและการกระจายของผลผลิตโดยวิเคราะห์ถึงสัดส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตขั้นต้นและปัจจัยการผลิตขั้นกลาง ทำให้ทราบความสัมพันธ์ของปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้องในการผลิตของแต่ละสาขาการผลิต แต่ขณะนั้นยังไม่มีตารางที่นำมาเปรียบเทียบให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนยิ่งขึ้น สำหรับพุลทรัพย์ ลีเนนิติกุล ได้ทำการวิเคราะห์จากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตปี 2518 ถึงผลกระทบต่อเนื่องด้านหน้าและด้านหลังทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการจ้างงาน มูลค่าเพิ่ม และการใช้เงินตราต่างประเทศสุทธิ เพื่อวิเคราะห์ว่าสาขาการผลิตใดที่มีผลกระทบต่อเนื่องสูงทั้ง 3 ด้านรวมกันจัดเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญ (key industry) ที่ควรส่งเสริมและให้การสนับสนุนโดยอาศัยหลักทฤษฎีความเจริญเติบโตแบบไม่สมดุลนั้น หากทำการศึกษาต่อในช่วงปี 2518-2533 ที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตค่อนข้างมาก สาขาการผลิตที่มีผลกระทบต่อเนื่องสูงอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปได้

จากการศึกษาของอาคม เดิมพิทยาไพสิฐ ได้ใช้ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตปี 2518-2533 ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสาขาการผลิตรวม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาคเกษตรเริ่มมีความสำคัญลดลง แต่ก็ไม่ได้วิเคราะห์ในรายสาขาการผลิตการเกษตร ดังนั้นในการวิเคราะห์ครั้งนี้ได้ใช้ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตตั้งแต่ปี 2518 ปี 2523 ปี 2528 และ ปี 2533 มาใช้ในการวิเคราะห์เฉพาะสาขาการผลิตการเกษตรเท่านั้น เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างการผลิตการเกษตร และความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของสาขาการผลิตการเกษตรขั้นปฐมกับสาขาการผลิตอุตสาหกรรมการเกษตรแปรรูป นอกจากนี้ในการศึกษานี้สามารถนำผลการวิเคราะห์ไปใช้ในการวางแผนการเกษตรและเปรียบเทียบอัตราการขยายตัวของสาขาการผลิตการเกษตรว่ามีความสอดคล้องกับเป้าหมายในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 หรือไม่ และสาขาการผลิตการเกษตรใดควรได้รับการส่งเสริมด้านการผลิตต่อไป

1.6 วิธีการศึกษา

ทำการศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลทุกข้อมูที่สำคัญเพื่อใช้ในการวิเคราะห์และประมวลผลได้แก่ ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต ปี 2518 ปี 2523 ปี 2528 และ ปี 2533 ข้อมูลรายได้ประชาชาติของประเทศไทย ข้อมูลตัวเลขประมาณการอัตราการขยายตัวการส่ง

ออก ข้อมูลเครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจไทยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ข้อมูลสถิติการเกษตรของศูนย์สถิติการเกษตร และแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จากนั้นทำการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณโดยใช้แบบจำลองปัจจัยการผลิต-ผลผลิต และคำนวณค่าดัชนีต่าง ๆ เพื่อประกอบการวิเคราะห์ ทั้งนี้มีการแบ่งสาขาการผลิตหลักออกเป็น 60 สาขา

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเข้าใจการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและส่งออกของภาคการเกษตร ในอดีตช่วงปี 2518-2533 และทราบถึงปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการขยายตัวในการผลิตของภาคการเกษตรดังกล่าว
2. ทำให้สามารถประเมินและเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์กับเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และเพื่อสามารถเลือกสาขาการผลิตการเกษตรเพื่อพัฒนาการเกษตรต่อไปได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย